

Boekel Parkweg

Aanvullend Archeologisch Onderzoek

drs. J.F. van der Weerden

Juni 2003
BAAC rapport 03.086

BAAC bv

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

Boekel Parkweg

Aanvullend Archeologisch Onderzoek

drs. J.F. van der Weerden

Juni 2003
BAAC rapport 03.086

Bouwhistorie
Archeologie
Architectuurhistorie
Cultuurhistorie

BAAC bv

Colofon

ISBN:	90-5985-013-0
Redactie:	drs. R.J.M. van Genabeek
Teksten:	drs. J.F. van der Weerden
Tekeningen:	drs. J.F. van der Weerden
	drs. J. de Winter
Veldwerk:	M.A. Tolboom
	S.A.L. Peters
	drs. J.F. van der Weerden
	T. Stoop (kraan)
Bevoegd gezag:	Provincie Noord-Brabant
Uitvoering:	BAAC bv, 's Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, micro-film of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Gemeente Boekel of BAAC bv te 's Hertogenbosch.

BAAC bv

onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Hofstraat 4-6
7411 PD Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Ligging en aard van het terrein	4
1.2	Geologie en bodem	5
1.3	Archeologische achtergronden	6
1.4	Booronderzoek	6
2	Vraagstellingen	7
3	Werkwijze	8
4	Resultaten	8
4.1	Sporen	8
4.2	Vondsten	10
5	Conclusies	11
6	Waardering en aanbeveling	13
7	Literatuur	14
Bijlage:		
	- archeologische perioden	

1 Inleiding

Op 20 en 21 mei 2003 is door het bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie (BAAC) een archeologisch proefonderzoek uitgevoerd op een terrein aan de Parkweg te Boekel (N.Br.). Het onderzoek had de vorm van een Aanvullend Archeologisch Onderzoek (AAO), met als doel de aard, de conservering en de ruimtelijke spreiding van het bodemarchief te onderzoeken. De aanleiding voor het onderzoek is het plan voor de nieuwbouw van een basisschool, waardoor het bodemarchief ernstig zal worden aangetast. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Boekel (contactpersoon mr. M.A. van der Vleuten). Het bevoegd gezag was de provincie Noord-Brabant (dr. M.Meffert). Het onderzoek heeft plaatsgevonden onder opgravingsbevoegdheid van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB).

Administratieve gegevens

Gemeente	Boekel
Toponiem	Parkweg
Objectcode	BOPW
BAAC-projectcode	03.086
Centrum coördinaten	174.900 / 401.900 kaartblad 45H
ROB-onderzoeksmelding	4264
Opdrachtgever	gemeente Boekel
Bevoegd gezag	provincie Noord-Brabant
Uitvoerder	BAAC bv

1.1 Ligging en aard van het terrein

Het terrein is circa 7500m² groot en gelegen tussen de Parkweg en de sporthal aan de Bernhardstraat. Het onderzoeksgebied is grotendeels in gebruik als sportterrein. Aan de oostzijde is het terrein in gebruik als parkeerplaats. Na overleg met de gemeente is dit gedeelte niet verder onderzocht. Dit gedeelte wordt in de toekomst niet bedreigd.

afb. 1: Ligging van het onderzoeksterrein

1.2 Geologie en bodem¹

Boekel is gelegen op de Peelhorst. Dit is een stijgingsgebied dat zich bevindt tussen de Centrale Slenk en het Maasdal. In het gebied bevinden zich grindhoudende grove zanden, geologisch gezien behorend tot de Veghel Groep. Dit zand is tijdens de ijstijden afgezet door de Maas. Vanwege de ligging in de bebouwde kom van Boekel is het onderzoeksgebied voor de geomorfologische kaart niet gekarteerd. Als de grenzen van de eenheden denkbeeldig worden doorgetrokken, valt uit de kaart af te leiden dat het terrein op een dekzandrug ligt. Deze dekzandruggen zijn in het verleden erg in trek geweest als vestigingsplaats. Ook voor de bodemkaart is het terrein niet gekarteerd. Als we ook hier de grenzen doortrekken hebben we op het onderzoeksterrein te maken met een hoge zwarte enkeerdgrond (zEZ23). Enkeerdgronden zijn gronden met een niet-vergraven, humushoudende bovengrond die dikker is dan 50cm. Deze gronden worden ook wel esdekken genoemd. In gebieden met esdekken dient rekening te worden gehouden met een rijk bodemarchief. Aangezien het oorspronkelijke oppervlak vanaf de Middeleeuwen is opgehoogd betekent dit dat de eventueel aanwezige archeologische resten uit de perioden van voor de Middeleeuwen meestal goed bewaard zijn gebleven. De standaard bodemopbouw is als volgt:

1	laag 1	zwart humeus zand (bouwvoor)	Aanp
2	laag 2	donkerbruin/grijs zand (esdek)	Aan2
3	laag 3	donkerbruin/zwart zand	A1b
4	laag 4	lichtbruin/lichtgrijs/wit zand	A2b
5	laag 5	bruin/geel gevlekt zand	B2
6	laag 6	geel zand	C2gb

Dit profiel vertoont onder het esdek nog een intacte oudere podzolbodem die oorspronkelijk aan het oppervlakte heeft gelegen. Niet alle bodemlagen komen over het hele terrein voor en zijn op sommige plaatsen geheel verdwenen.

¹ Koop 2003

1.3 Archeologische achtergronden

Van het onderzoeksterrein zelf zijn geen vondsten bekend.² In de gemeente Boekel is nog weinig archeologisch onderzoek verricht. Het belangrijkste archeologische onderzoek is in 1964 uitgevoerd op de plaats waar de oude middeleeuwse kerk heeft gestaan, ongeveer 200m zuidwestelijk van het onderzoeksterrein. Bij de recente nieuwbouw van het gemeentehuis heeft heemkundekring "Sint Achten op Boeckel" waarnemingen gedaan, welke veel materiaal uit de 19e en 20e eeuw opleverden.³ Een waarneming aan het Bovenstehuis door de heemkundekring in 1993 leverde vondsten op uit de Late Bronstijd en de IJzertijd.⁴ Een ontgroning bij het Peelsehuis⁵ leverde in 1994 sporen van bewoning op, zoals paalkuilen en greppels. Tevens werden de restanten van drie waterputten blootgelegd. Aan de hand van de datering van het aardewerk stammen deze bewoningssporen uit de 14e eeuw. Verder zijn er op het grondgebied van Boekel door amateur-archeologen veel artefacten uit de Steentijd gevonden, vooral uit het Paleolithicum⁶ en het Neolithicum.⁷

1.4 Booronderzoek⁸

In januari 2003 heeft BAAC bv op het onderzoeksterrein een booronderzoek uitgevoerd. In totaal zijn op het terrein 20 boringen gezet. Het betreft hier 13 megaboringen (doorsnede 20cm) en 7 Edelmanboringen (doorsnede 7cm). De megaboringen verschaffen inzicht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (aardewerk, huttenleem, vuursteen etc.) in de bodem. De Edelmanboringen laten de bodemkundige en lithologische gesteldheid van de ondergrond zien.

Uit deze laatste boringen bleek dat op het terrein een grotendeels intact esdek aanwezig was, behalve daar waar het parkeerterrein lag. Uit de megaboringen kwamen enkele archeologische indicatoren, zoals een fragment vuursteen en een fragment aardewerk. Beide kwamen van onder het esdek tevoorschijn. Het esdek is pas sinds de Middeleeuwen ontstaan door het jaarlijks ophogen van de grond met mest en plaggen. Deze plaggen werden elders, op de heide of in het beekdal, gestoken. Hierdoor kwamen artefacten, zoals vuurstenen werktuigen, met de bemesting mee, waardoor de herkomst van de vondsten onduidelijk wordt. De vondsten uit de boringen zijn al voor de esdevorming op het terrein aanwezig en duiden op een mogelijke nederzetting ter plaatse.

² Koop 2003

³ Mondelinge mededeling

⁴ Archeologische werkgroep 1995

⁵ Rutten 1996

⁶ Dijkstra 1990

⁷ Broertjes en Verhagen 1997

⁸ Koop 2003

2 Vraagstellingen

In verband met het proefsleuvenonderzoek zijn de volgende vraagstellingen geformuleerd:⁹

1. Is er een niveau van vroegere bewoning of vondstlaag aanwezig en zo ja, wat is daarvan de gaafheid in horizontale en verticale zin?
2. Wat is de diepte (t.o.v. maaiveld) en hoogteligging (t.o.v. NAP) van de top van het niveau of de vondstlaag?
3. Zijn er sporen aanwezig en zo ja, wat is daarvan de aard, de staat van conservering en de gaafheid in horizontale en verticale zin?
4. Wat is de spoordichtheid en zijn structuren herkenbaar?
5. Zijn er vondsten aanwezig en zo ja, wat is daarvan de datering en de staat van conservering?
6. Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten en wat is de vondstdichtheid?
7. Zijn er archeologische contexten met botanisch materiaal?
8. Is op grond van vondstlaag en/of sporen een vindplaatsbegrenzing mogelijk?
9. Is er een stratigrafie te herkennen in de opbouw van de vindplaats en zo ja, hoe zijn de lagen van elkaar gescheiden?
10. Bestaat de vindplaats uit gescheiden zones (clusters) en/of niveaus?
11. Is er een periodisering te herkennen in de vindplaats en wat is de begin- en einddatering van de vindplaats, de vindplaatsclusters of -niveaus?
12. Wat is de relatie tussen de vindplaats en het natuurlijke landschap?
13. In hoeverre leent de vindplaats zich voor fysieke bescherming, opgraving of bouwbegeleiding?
14. Is bij vervolgonderzoek opgraven in meerdere vlakken noodzakelijk en zo ja, hoeveel en waar?

Aanvullende vragen:

15. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van een of meerdere jachtkampjes uit de Steentijd?
16. Zo ja, is er iets te zeggen over de conserveringsgraad hiervan in horizontale en verticale zin?
17. Zo ja, wat is de exacte datering van dit/deze jachtkampje(s)?

⁹ Bouwmeester 2003

3 Werkwijze

De totale oppervlakte van het te onderzoeken terrein bedroeg ongeveer 7500m. Het onderzoeksplan ging uit van een AAO met een dekking van 5%. Deze dekking kon, indien dit voor de vraagstelling noodzakelijk zou zijn, worden uitgebreid tot 10%. In totaal zouden vier proefsleuven worden aangelegd van elk 45m lang en 2m breed, met de mogelijkheid tot uitbreiding naar 4m breed. De ligging van de sleuven was gekoppeld aan de plaats van de boringen. Sleuf 1 liep van boring 1 tot boring 2, sleuf 2 van boring 4 tot boring 3, sleuf 3 van boring 11 tot boring 13 en sleuf 4 van boring 3 tot boring 6. Al tijdens het plannen werd duidelijk dat deze methode praktische problemen zou opleveren. De sleuven 2 t/m 4 zouden één geheel vormen, iets dat kraan-technisch lastig is. Besloten werd om de sleuven 3 en 4 iets naar het oosten op te schuiven, zodat de kraan plaats zou hebben om te manoeuvreren. In het veld kwam een tweede probleem voor de dag. Het oosten van het onderzoeksterrein bestond uit een parkeerplaats. Volgens het PvE zouden daar enkele tientallen meters proefsleuf getrokken moeten worden. Hierdoor zou een gedeelte van de parkeerplaats opengemaakt moeten worden en na het onderzoek weer opnieuw ingericht moeten worden. Bovendien stond tussen het sportterrein en deze parkeerplaats een hek, dat tevens verwijderd zou moeten worden. Aangezien de al aangelegde delen van de sleuven 3 en 4 geen noodzaak tot verlenging in oostelijke richting gaven, werd, na overleg met de gemeente, besloten de parkeerplaats intact te laten. De resterende sleuflengte werd aan die van sleuf 2 toegevoegd.

Gezien de stratigrafische opbouw van de bodem is er per sleuf maar één archeologisch leesbaar vlak aangelegd. Tijdens het aanleggen van de sleuf zijn er per vak van 5 x 2m vondsten verzameld. Het vlak is vervolgens getekend en gewaterpast. Van elke proefsleuf is om de 10m een profielstaat getekend. In sleuf 2 zijn met de profielen ook een karrenspoor (sp. 2 en 4) en een greppel (sp. 5) in doorsnede getekend. De in de sleuven aanwezige sporen zijn selectief gecoupeerd, teneinde inzicht te krijgen in o.a. de datering en de conservering hiervan. De sporen zijn op één uitzondering na niet afgewerkt.

4 Resultaten

De resultaten van het onderzoek zijn uitgesplitst naar restanten van bewoning en landgebruik (sporen) en materiele cultuur (vondsten).

4.1 Sporen

Verspreid over de vier proefsleuven zijn 28 sporen gevonden (zie bijlage 1). Van deze sporen stammen er vermoedelijk 21 uit de IJzertijd en 5 uit de Middeleeuwen. De overige sporen zijn recent. De ijzertijdsporen bevinden zich voornamelijk in sleuf 1 (2 clusters, in totaal 15 sporen) en 3 (1 cluster, in totaal 4 sporen). Er is geen structuur te herkennen in deze sporen. In sleuf 2 ligt nog een mogelijke ijzertijdgreppel. Het is niet duidelijk wat de functie hiervan is. Van de middeleeuwse sporen is het karrenspoor (sp. 2 en 4) in sleuf 2 interessant. Dit spoor bevindt zich onder het esdek en is dus ouder dan het esdek. Helaas bevatte dit karrenspoor geen vondsten, maar een datering in de Middeleeuwen ligt voor de hand. Het spoor loopt parallel aan de huidige Parkweg.

sleuf	sp.nr	aard spoor	diepte	kern	datering	coupe	opmerkingen
1	1	paalkuil	14cm	j	IJZ	j	
1	2-4	paalkuil?	onb	onb	IJZ	n	
1	5	paalkuil	27cm	n	IJZ	j	
1	6, 7	paalkuil?	onb	onb	IJZ	n	
1	8	paalkuil	30cm	n	IJZ	j	
1	9-12	paalkuil?	onb	onb	IJZ	n	
1	13	paalkuil?	3cm	n	IJZ	j	
1	14	paalkuil	33cm	n	IJZ	j	
1	15	paalkuil	20cm	n	IJZ	j	
2	1	kuil?	onb	onb	NT	n	recent
2	2	karrenspoor	32cm	nvt	ME	j	
2	3	kuil?	onb	onb	ME?	n	
2	4	karrenspoor	26cm	nvt	ME	j	
2	5	greppel	40cm	nvt	IJZ	j	
2	6	kuil?	onb	onb	ME	n	
2	7	paalkuil	38cm	j	IJZ	j	
3	1	verstoring	onb	onb	NT	n	recent
3	2	paalkuil?	onb	onb	IJZ	n	
3	3	paalkuil	16cm	j	IJZ	j	
3	4	paalkuil	6cm	n	IJZ	j	
3	5	paalkuil?	onb	onb	IJZ	n	
4	1	kuil?	20cm	n	ME	j	

Afb. 3: overzicht van alle gevonden sporen. Uitleg afkortingen: sp.nr=spoornummer, IJZ=IJzertijd, ME=Middeleeuwen, NT=Nieuwe Tijd, j=ja, n=nee, onb=onbekend en nvt=niet van toepassing.

4.2

Vondsten

In totaal zijn tijdens het onderzoek 47 vondsten gedaan. Het betreft hier 45 scherven aardewerk, een klein fragment huttenleem en een stukje verbrand bot.

sleuf	v.nr	sp.nr	awIJZ	awME	ht.lm	v.bot	opmerkingen
1	1	1	1ws				aanleg
1	2	2	1ond				aanleg
1	3	6	1ws				aanleg, vingertopversiering
1	4	15	2ws				aanleg
1	5	8	1ws				coupe, besmeten verbrand
1	6		1ws				aanleg vlak, 15-20m
1	7		2ws				aanleg vlak, 20-25m
1	8		1ws			1frag	aanleg vlak, 25-30m
1	9		2ws				aanleg vlak, 30-35m
1	10		4ws		1frag		aanleg vlak, 35-40m
1	11		1ws				aanleg vlak, 45-49m
2	20	7	2ws				uit kern, besmeten
2	12		1bs				aanl. vl, 5-10m, 1x besmeten
2	13		3ws				aanleg vlak, 25-30m
2	15		1rs,4ws				aanleg vlak, 35-40m
2	14			1ws			aanl. vl, 75-80m, grijsgebr.
3	16		7ws				aanl. vl, 0-5m, 1x versierd
3	17		2ws				aanleg vlak, 5-10m
3	18		3ws				aanleg vlak, 10-15m
4	19		2ws				aanleg vlak, 10-15m
4	21			1bs			profiel laag 1, Langerwehe

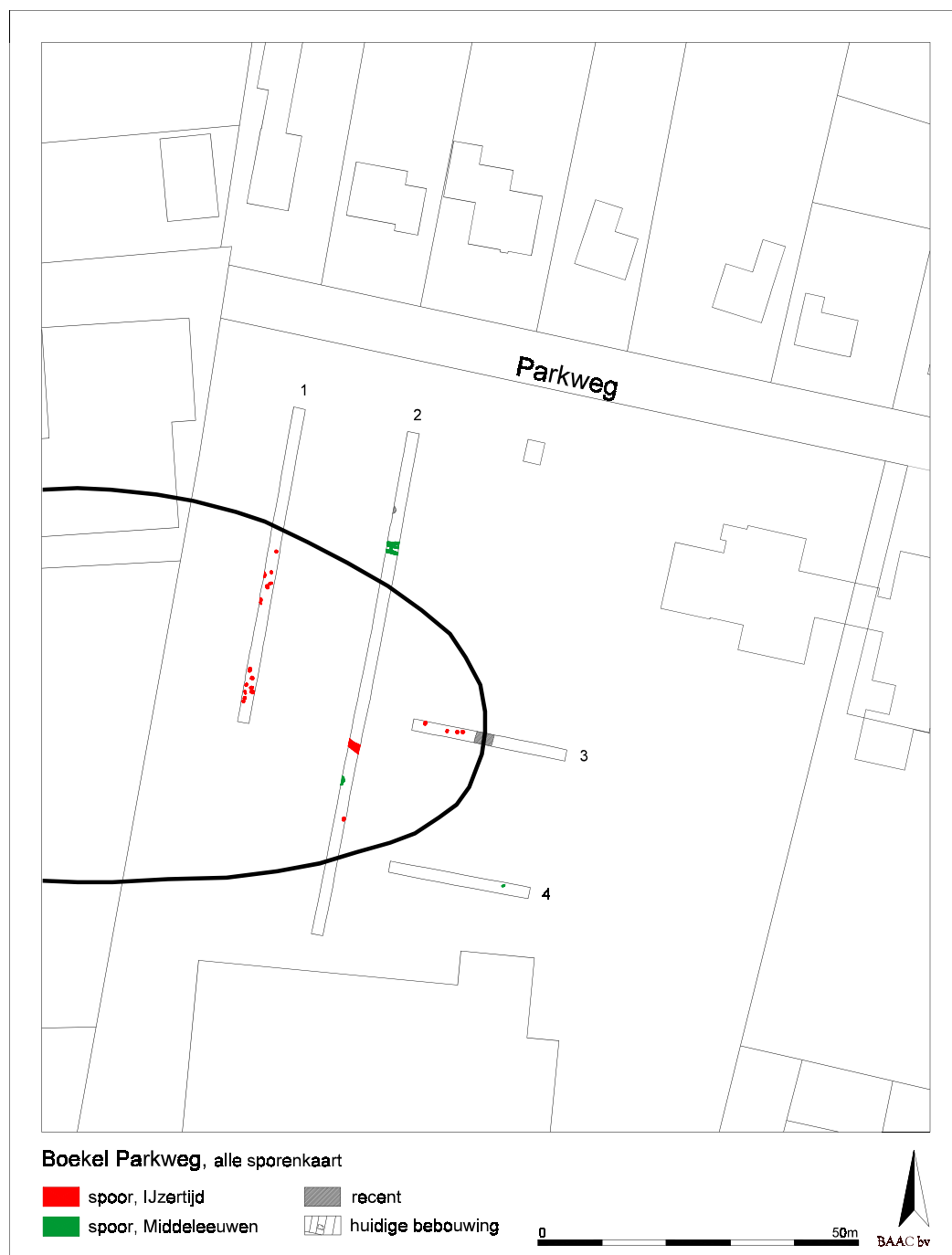
Afb. 4: overzicht van alle vondsten. Uitleg afkortingen: v.nr=vondstnummer, sp.nr=spoornummer, awIJZ=ijzertijdaardewerk, awME=middeleeuws aardewerk, ht.lm=huttenleem, v.bot=verbrand bot, rs=randscherf, ws=wandscherf, bs=bodemscherf, ond=onduidelijk, frag=fragment en gedr=gedraaid.

Op twee scherven na komt al het aardewerk uit de IJzertijd. De scherven zijn, op een enkele uitzondering na, vrij klein (3-5cm). Omdat kenmerkende potonderdelen ontbreken is het aardewerk niet nauwkeuriger te determineren. Organisch materiaal is, op een klein fragment verbrand (dierlijk) bot na, niet aangetroffen. Dit is gezien de bodemsamenstelling (grof zand) en de lage stand van de grondwaterspiegel niet onverwacht.

Het esdek is opvallend vondstarm. Dit maakt dateren moeilijk. De twee gevonden middeleeuwse scherven komen beide uit het esdek. Ze stammen uit de 13e of 14e eeuw.

5 Conclusies

Uit het voorafgaande valt op te maken dat op het terrein vooral de IJzertijd goed vertegenwoordigd is. Er zijn hier vondsten en sporen van bewoning aangetroffen uit deze periode. Hoewel de spreiding van de sporen doet vermoeden dat de nederzetting zich nog verder naar het westen heeft uitgestrekt, is het heel goed mogelijk dat een groot gedeelte van de nederzetting zich op het onderzoeksterrein bevindt. Hierbij moet gedacht worden aan boerderijen met bijbehorende opslagschuurtjes (spiekers). Aan de hand van de sporen is het mogelijk de nederzetting te begrenzen (zie afb. 6). Aanwijzingen voor de aanwezigheid van een bijbehorend grafveld zijn tijdens het onderzoek niet gevonden. Vondsten en sporen uit de Middeleeuwen laten zien dat het terrein wel beakkerd is geweest in die periode (aanwezigheid van esdek), maar geen bebouwing heeft gekend. Vondsten en sporen uit andere perioden zijn tijdens het onderzoek niet gevonden, maar de aanwezigheid van Steentijd-artefacten is niet uit te sluiten (bv. in het esdek). In aanvulling hierop kan m.b.t. de vraagstellingen nog opgemerkt worden dat de diepte van het archeologisch leesbare vlak varieert van 60cm onder het maaiveld in het oosten tot 120cm onder het maaiveld in het zuidwesten. De spoordichtheid is laag (0.08 spoor per m²), terwijl structuren niet zijn herkend. Ook de vondstdichtheid is laag (0.13 vondsten per m²), waarbij de vondsten, waarvan ruim 95% aardewerk is, zelf in goede staat zijn. Tijdens het proefonderzoek zijn geen steentijdartefacten gevonden, zodat de kans op het aantreffen van een jachtkampje tijdens het vlakdekkend onderzoek gering is.

Afb. 6: begrenzing van de ijzertijdnederzetting (dikke lijn).

6 Waardering en aanbeveling

De waardering van het terrein wordt conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) uitgevoerd. Hierbij wordt naar verschillende zaken gekeken, zoals de gaafheid van de vindplaats, de conservering van de sporen en het vondstmateriaal, de zeldzaamheid van het aangetroffene etc.

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	n.v.t.
	herinneringswaarde	n.v.t.
fysieke kwaliteit	gaafheid	3 (hoog)
	conservering	3 (hoog)
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	2 (midden)
	informatiewaarde	3 (hoog)
	ensemblewaarde	2 (midden)
	representativiteit	n.v.t.

Afb. 5: waarderingstabel. De afkorting n.v.t. staat voor niet van toepassing.

Het terrein scoort hoog, mede dankzij het feit dat er onder het esdek nog restanten van een oudere, oorspronkelijke bodem aanwezig zijn. Hierdoor zijn de sporen goed geconserveerd, evenals het aanwezige vondstmateriaal. Het feit dat van de gecoupeerde ijzertijdsporen 30% nog een duidelijke paalkern vertoont, laat zien dat de conservering van de sporen goed is. Van de sporen die geen kern meer hebben kan een aantal al in de IJzertijd vergraven zijn, teneinde het hout van de paal voor een ander doeleinde te gebruiken.

De nieuwbouw van de basisschool zorgt voor de totale vernietiging van het bodemarchief ter plaatse, zodat de bovengenoemde waardering leidt tot de aanbeveling dat een Definitief Archeologisch Onderzoek (DAO) hier wenselijk is.

7

Literatuur

Archeologische werkgroep 1995: Archeologische vondsten (3), in: *De Wanmeule* 9, Boekel.

Bouwmeester, H.P.M. 2003: Programma van Eisen, Boekel Parkweg AAO, Deventer.

Broertjes, J.P. en J.H. Verhagen (red) 1997: Archeologisch Repertorium Noord-Brabant, BRG 's Hertogenbosch.

Dijkstra, P. 1990: Archeologische vondsten uit de ijstijd in Boekel 1, in: *De Wanmeule* 13, Boekel.

Koop, P.J.M. 2002: Boekel Parkweg, Aanvullende Archeologische Inventarisatie, BAAC-rapport 02.116, Deventer.

Rutten, A. 1996: Archeologische vondsten (4), in: *De Wanmeule* 11, Boekel.

Teunissen van Manen, T.C. 1981: Bodemkaart van Nederland, Blad 51 Oost Eindhoven, STIBOKA Wageningen.